

MULTIKULTURALIZAM
I ETNICITET

Izdavač

Institut društvenih nauka
Beograd, 2018

Za izdavača

Dr Goran Bašić

Recenzenti

Akademik Tibor Varadi
Prof. dr Silvo Devetak
Prof. dr Čedomir Čupić
Dr Vladimir Milisavljević

Lektura i korektura

Anka Jakšić

Grafičko oblikovanje

Milorad Mitić

Štampa

FineGraf, Beograd

Knjiga je napisana u Institutu društvenih nauka u okviru projekta „Društvene transformacije u procesu evropskih integracija – multidisciplinarni pristup“, br. III 47010, koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

Goran Bašić

MULTIKULTURALIZAM I ETNICITET

● edicija monografije

Institut društvenih nauka
Beograd, 2018

Sadržaj

7	Predgovor
11	Multikulturalnost, etnicitet i individualni identitet
33	Iskušenja multikulturalnosti: koreni i savremeni aspekti
43	Vrste multikulturalnosti
54	Liberalni multikulturalizam
98	Politike multikulturalnosti
141	Zaštita manjina
183	Multietničnost i politika multikulturalizma u Srbiji
223	Perspektive multikulturalizma
229	Literatura
240	Imenski registar
244	Predmetni registar

Predgovor

Osnovna ideja ove knjige jeste da ukaže na to da nema loših teorija multikulturalnosti, već da politike multikulturalizma mogu biti veoma loše. Teorije i njihovi kritičari, različitih naučnih i ideoloških provenijencija, raščlanjuju, objašnjavaju i dovode u međusobnu vezu fenomene unutar multikulturalne celine. Etnicitetu većina teoretičara pridaje supstancijalnu snagu u multikulturalnoj košari. Snaga etniciteta počiva na činjenici da svako pripada nekoj etničkoj grupi. Veze koje ljudi grade u odnosu na primarnu etničku grupu mogu oslabiti i mogu im postati nevažne, ali se ne mogu poništiti. U odnosu na rod, pol, kulturu, životno doba, socijalne uloge – etnicitet zauzima prožimajuću, bazičnu poziciju.

S druge strane multikulturalizam malo ko vidi kao glavni tok uz koji se gradi politički poredak. Jedan od razloga za takav pristup je i neuspešno traganje za odgovorom na pitanje na koji način se u političkom sistemu može ukrotiti razbarušena, nepredvidljiva, katkad eruptivna snaga etniciteta. Različiti načini upravljanja etnicitetom uspevali su da stišaju njegovu razarajuću prirodu i da koriste stvaralačke i razvojne mogućnosti koje su takođe deo te prirode, ali ne i to da ga utkaju kao stabilan element političke organizacije društva. Federalizam, konsocijacija, različiti oblici decentralizacije, autonomija i samouprava – istorijski nisu bili rešenja za izazove s kojima su se multikulturalna društva suočavala. Mnogi su smatrali da će država blagostanja ili politike, bilo građanske, bilo volontarističke radničke jednakosti podriti snagu etniciteta i da će na taj način ona izgubiti značaj.

Jedan od razloga zbog kojeg do toga nije došlo i zbog kojeg su politike multikulturalizma uglavnom neuspešne jeste to što su one najčešće osmišljavane u krugu monokulturalista koji

na svet uvek gledaju „preko plotu“, iz svog dvorišta. Multikulturalista, vaspitan na liberalnoj tradiciji, ne bi pristao na toleranciju kao okosnicu međuetničkih odnosa – on u poverenju i društvenoj solidarnosti traži uporišta stabilne društvenosti. Između multikulturalista i monokulturalista postoji dijalog – ali ne i suštinsko razumevanje i poverenje koje omogućava rešenja na osnovu kojih se ljudi različitih etničkih i kulturnih grupa ne osećaju međusobno nelagodno ili ugroženo. Njihovom dijalogu nedostaje esencija koju je jasno formulisala Džudit Batler ukazujući na to da zadatak nije da se pronađe jedinstven sintetički okvir, već da se pronađe način kako da određene stvari promišljamo zajedno.

U javnim politikama višeetničkih država priznavanje etičkih i kulturnih identiteta je preduslov politike multikulturalnosti, a njena suština je u načinu kojim se uspostavlja dugoročna, održiva ravnoteža između politike društvene integracije manjinskih kultura i antiasimilacionih mera. Uspostavljanje ove ravnoteže je najveći izazov u politikama multikulturalizma jer priznavanje kulturnih prava i različitih oblika autonomije pogoduje socijalnoj segregaciji. Osim toga, ne bi trebalo da zanemarimo ili nipodaštavamo činjenicu da je pripadništvo etničkoj grupi i osećaj sigurnosti pod njenim okriljem ljudima važno. Način ishrane, odevanja, posvećeno ili povremeno poklonjenje ritualima i običajima nisu samo stil života, već i način na koji se kulture brane u nedruželjubivom okruženju. Sećanje i solidarnost su snažna osećanja koja povezuju ljude u oblikovanju ličnog i grupnog odnosa prema etničkom identitetu.

Savremena društva su etnocentrična bez obzira na to što su tehnološke blagodeti i dostupnost obrazovanja omogućili saznanja ili barem uvid u način života, kulturu, običaje, istoriju najrazličitijih etničkih i kulturnih zajednica u kojima se manje ili više lako mogu identifikovati zajedničke i limitrofne pozicije. Humanistički pristup društvenosti gotovo da nema izgleda pred naletima sofisticiranog i još češće grubog nacionalizma i populizma. Upravo populizam, kao pošast savremene demokratije, u etnicitetu nalazi nepresušno izвориšte ideja za svoje zavodljive i maglovite političke koncepte čijem ostvarivanju je uvek prepreka neko drugi.

Izazovi su očigledni, prepoznamo ih svakodnevno u licima jedni drugih, a prevazići ih možemo verovatno samo na jedan način – uspostavljanjem poverenja i vraćanjem vere u snagu demokratije koja u ljudima ceni ličnosti, dostojanstvo i etiku. Ljudi se plaše različitosti koje su drugim ljudima suštinski važne. Izvor tog straha jeste neznanje i nepoverenje. Valjana politika multikulturalnosti je ona koja razgrađuje ta dva bastiona etnocentrizma.